

Hóhérát dicsőítő áldozat

Éppen harminc évvel ezelőtt, 1983. február 20-án jelent meg a délvidéki magyarság napilapjában, az Újvidéken nyomtatott Magyar Szóban, az a rövid, két flekknyi – két gépelt oldalnyi, ahogyan már ma mondják: 3959 leütést (szóköz nélkülit) tartalmazó – szöveg, melyet a délszláv államalakulatban és kisebbségi sorsban élő magyarság főtudora, a magyartanárok tanára, egyesek szerint: a tollforgatókat íróvá ütő/avató, az írókat tananyaggá tevő fő-fő írt alá; az a szöveg, mely nagy fölhajrással, csinnadrattás tömegtájékoztatóval, a tartományi televízióban és rádióban is elhangzott, mely búzbombaként robbant a Kárpát-medencében élő magyarság irodalmi kultúrájában.

Miről is szólt, mit is akart közölni, harminc évvel ezelőtt, az a rövid, maga után árulkodó flekket, foltot hagyó, fejedelmi többször dörgő förmedvény? Elbődülő címével: *Még Illyés Gyulától sem!*, balkáni felsőbbrendűségét lobogtatva, a már halódó Illyés Gyulát rendreutasítva, megleckéztetve.

Mi volt Illyés Gyula oly nagy bűne? Miért kellett akkora vehemenciával kioktatni, rendre utasítani a magyar irodalom 20. századi lángelméjét, szellemi főalakját?

„Ne köntörfalazzunk hát, hanem közöljük, hogy Illyés Gyula 1982. december 21-én Harry Schleicher nyugatnémet újságíró közvetítésével a *Frankfurter Rundschau* című napilapban nemcsak a jugoszláviai magyarság és Jugoszlávia rossz hírét költi és terjeszti a nagyvilágban önkényes állításaival, hanem bele is avatkozik a jugoszláviai magyarság életébe és országunk bel- és külügyeibe. A nyugatnémet lap újságírója szerint »Illyésnek úgy tűnik, hogy a magyar honfitársainak helyzete veszélyeztetve van Csehszlovákiában s még Jugoszláviában is.« Az is kiolvasható a szövegből, hogy Illyés Gyula a jugoszláviai magyar értelmiséget megalkuvónak, a maga magyar nemzetiségével mit sem törődőnek tartja, olyannak, amely nemzetiségi tudata híjával van, képtelen tehát a »hatékony önvédelemre« is. Jugoszláviát többek között azzal is vádolja, hogy véghezvitte a »városi központok *magyartalanításának*« folyamatát.”

Az idézett cikk szerzője a továbbiakban azt rója fel Illyés Gyulának, hogy „kiszabadítja az irredentizmus szellemét a múlt palackjából és európai körútra indítja, amikor kijelenti, hogy a trianoni határok »igazságtalanok«, éppen azért a mai országhatárok sem sérthetetlenek. Felszólítja tehát Franciaországot és Nagy-Britániát, hogy avatkozzanak bele többek között Jugoszlávia belügyeibe is a nemzetiségek védelmében, minthogy – Illyés Gyula állítása szerint – az övéké a »politikai felelősség« a történelem miatt. A délvidéki magyarság akkori vezető tanára, irodalomtörténésze szerint Illyés Gyula „a jugoszláviai magyarságnak is fogadatlan prókátora akar lenni”.

Ez a rövid, Illyés Gyula nézeteit nem először elutasító – és ezt még öntelten hangoztató! – „megnyilatkozás”, mely tankönyvírói többször hangsúlyozza: „annak idején az ő (Illyés Gyula – a szerző megj.) »ötágú síp« modelljét sem fogadtuk el”, nem véletlenül vált a délvidéki magyarság oly fontos kordokumentumává.

Ez az Illyés Gyula nézeteit energikusan, fölfuvalkodottan elutasító magatartás már a hatvanas években kimutatta foga fehérjét.

Németh László jegyzi le (Napló – 1967.) személyes találkozását a Kassákat és a jugoszláv példát istenítő főjugómagyar literátori okoskodásaival. „Kassák életreléptetésében a magyar irodalom speciális magyar hivatásának az elítélése is benne van; elő is bújt hamarosan. Mért kell a magyarságnak annak a kőnek lennie, amelyben a magyar írók sorra elbotlanak? Hogy ez volt az a kézilámpás, amely száz éven át a magyarság kanyargós útjait bevilágította? Az irodalomnak nem ez a feladata! Az esztétikum az ege, nem a politika, szociológia. – De itt volt egy amencias nemzet, amelynek öntudatot kellett szőni! – Egy kis cselekvés többet ér, a jugoszláv példa megmutatta. Mi csak szómágiát úztünk. – De ennek is megvolt a hatása: egy új értelmiséget nevelt. – Nincs nyoma. Az irodalmon a »sorskérdések« fölösleges kölönc.”

Micsoda álságos, balkáni leigázóknak megfelelő, mentalitásukat meghonosító, menet közben mindenkit hülyének néző magatartás!

Ti ne politizáljatok! Majd én szidom helyettetek a politikát, mintha semmi közöm se lenne hozzá! Elvégre Jugoszláviában a legkifizetődőbb magyar írónak lenni. Csak a hivatalos magyarországi irodalompolitikát, csak az oroszokat kell időnként szidni, csak a magyarországi ellenzéki írókat kell nálunk közölni, busás tiszteletdíjjal jutalmazva őket, ha már konvertibilis lett a dinár...

Úgy kell talpat nyalni, hogy az ellenzékinek, forradalminak tűnjék, ha már annyira hiányzik a forradalom! Mintha egy politikai akaratot nem lehetne az esztétikum segítségével megvalósítani. Mintha a közpénzekkel rendelkező, a közpénzeket belátásuk szerint költögető főszerkesztőknek, intézeti igazgatóknak semmi közük se lett volna nálunk a politikához, a politikai hatalomhoz.

Mintha a mindenkit lefasisztázó és a kisebbségeket, köztük a magyarokat is hadizsákmánynak tekintő győztesek nem tudnák azt, hogy a Kárpát-medencében élő magyarság irodalmi öröksége a magyar nemzeti tudat legfőbb védelmezője, fenntartásának legfontosabb eszköze.

A háborús bűnökben, népiirtásokban fogant és ezeket a bűnöket a győztesek ravaszágával, nagyhatalmi segédlettel eltussoló, második Jugoszlávia minden hájjal megkent vezetőit éppen az 56-os magyar forradalom erősítette meg, a Sztálinnal való szakítással kialakuló – az antisztálinista sztálinizmus idején körvonalazódó! – különutas elképzeléseiben. Az 1956-os forradalom, közvetetten és közvetlenül is, erőt és lendületet adott a jugoszláv különutasságnak: az áldozat is ösztönözheti, lelkesítheti, időnként pártolhatja, ötletekkel halmozhatja el hóhérait!

És, persze, az áldozat államilag hóhérához menekülhet, fölnézhet hóhérára, dicsőítheti azt...

Miért éppen 1956 után alakult meg a jugoszláviai magyarság csúcsintézményeinek többsége, kezdve az újvidéki magyar tanszékkal, kiadóházzal, stb.? Mi is volt az új magyar értelmiség képzésében a legfontosabb szempont? Kik is voltak a különutasságot lelkesen éltető, a Szovjetunió által katonailag megszállt Magyarországot fölényesen lekezelő jugoszláv tudat magyar nyelvű propagandájának kialakítói, legjobb népszerűsítői? Miért éppen Belgrádban alakulhatott meg 1961. szeptember 6-án, 25 ország képviselőjével, az el nem kötelezett országok mozgalmával?

A jugoszláv kirakat nagy tömegeket, világot megtévesztő működtetésében mekkora szerepet játszottak az udvari művészek és a nemzeti kisebbségek jugoszláv tudatának kialakítói? A jugoszláv kirakat és az avantgárd összefonódása – a szocialista realizmus államilag támogatott bírálatával, a halandzsával, a mellébeszéléssel, a semmitmondással, a nyelvi csűrés-csavarással mindent kiszorító fölértékelésével, a maradnak nyilvánított tényirodalom eljelentéktelenítésével – ez a nagy összefonódás mit hozott, mit is hozhatott a különutasság megtévesztő kirakatát működtető hintapolitika konyhájára? Ezek azok a kérdések, részletek, melyek feltárásával sokkal közelebb kerülhetnének valóságunk jobb megismeréséhez a legújabb európai tömegsírok kialakulását és Jugoszlávia szétesését tanulmányozó tudósaink.